

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Довгань Андрія Ігоровича «Методика розслідування втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Дитина є номінальною соціальною складовою суспільства і держави. Вона відображає світ у якому живе, та ті суспільні відносини, у яких зростає. Тому від того, наскільки якісно уповноважені державні інституції забезпечуватимуть розвиток дитини як особистості, залежатиме подальша доля всього громадянського суспільства держави та її економічних, політичних, соціально – культурних інститутів.

Світова спільнота впродовж останніх десятиліть не дарма приділяє значну увагу питанням правового забезпечення та захисту прав дитини, дитинства та материнства, адже розуміє, що кожне наступне покоління впливає на врегулювання питань світової безпеки та миру, взаєморозуміння та поваги, стабільності та розвитку всіх сфер суспільних відносин. Дитина, яка отримала необхідну підтримку від держави в процесі свого зростання та становлення як особистості, є гарантом її суверенного розвитку, міжнародного визнання й основою всіх демократичних перетворень та процесів, що в ній відбуваються та мають своєю головною метою зростання добробуту всіх і кожного.

Дисертаційне дослідження Андрія Довганя має теоретичне і практичне значення, визначає перспективи наукового забезпечення методики розслідування кримінальних правопорушень передбачених ст. ст. 304, 150⁻¹ КК України.

Автор розкриває стан дослідженої проблеми провідним вченими, об'єктивно стверджує, що вказана проблематика досі маловивчена, що пов'язано з її різноаспектністю, мінливістю та зумовлено відсутністю комплексних не лише криміналістичних, а й кримінальних процесуальних досліджень у цьому напрямі.

Ступінь обґрунтованості та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації обумовлена, насамперед тим, що дисертант використав значну кількість наукової літератури з аналізованих питань, яка видана в Україні та за її межами (202 джерел).

В процесі дослідження Андрій Довгань використовує ґрунтовні наукові публікації з досліджуваної проблеми, на сторінках дисертації веде детальний аналіз з наукових позицій, критично, однак толерантно полемізує з цього приводу (с.44 – 49; 53 – 55; 78 – 80; 82 – 85 тощо).

У роботі автор звертається і до семантичного тлумачення окремих термінів і понять. Висновки та рекомендації дисертант обґрунтовує з врахуванням позицій практики. Вищенаведене підтверджує застосування автором системного та комплексного підходів дослідження аналізованої проблеми.

Теоретико-методологічна основа дослідження ґрунтована і всебічна. Дисертант формулює відповідне авторське ставлення до вивчення проблем методики розслідування втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом. Цього Андрій Довгань досягає завдяки застосуванню діалектичного методу пізнання, а також загальнонаукових та спеціальних методів у процесі виконання дослідницької роботи.

Дисертант у своїй роботі продемонстрував високий теоретичний рівень викладу матеріалу, логіку дослідження, вміння застосовувати різноманітні методи наукового пізнання, аналізувати названі джерела, коректно полемізувати з іншими авторами, узагальнювати науково та практично значущі висновки.

Метою дослідження автор визначив обґрунтування, розробку й удосконалення теоретичних та організаційних засад методики розслідування втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом, узагальнення особливостей та висловлення пропозицій, щодо концептуального вирішення теоретичних і практичних проблем, які водночас виникають.

Таким чином, **обґрунтованість та достовірність** результатів отриманих Андрієм Довганем в ході дослідження забезпечена завдяки використанню належної джерельної бази, вмілому опрацюванню нормативно – правових актів, правильному поєднанню методів наукового пошуку. Усе це забезпечило обґрунтованість сформульованих у дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій.

Про **достовірність** наукових положень та висновків, що з них випливають, свідчить всебічна і їх аргументація дисертантом не інше даними науками кримінального процесуального права, зокрема доктринальними підходами її попередників у дослідженні теоретичних питань та проблем.

Дослідження ґрунтується на використанні дисертантам широкого спектру загальнонаукових та спеціально наукових для правових досліджень методів пізнання, які у своїй сукупності забезпечують достовірність одержаних результатів. Останнє підтверджується тим, що немало положень та висновків, сформульовано і обґрунтовано у дисертації та опубліковано у працях її автора.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій

Дисертація є першим в Україні комплексним дослідженням теоретичних і практичних питань, що за характером та змістом є одним з перших комплексним монографічним науковим дослідженням методики розслідування втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом. В дисертації обґрунтовується низка нових

теоретичних положень, висновків та рекомендацій, що розширюють уявлення та визначають перспективи наукового забезпечення методики розслідування.

Зокрема, відповідно до вимог наукової новизни автором:

- розроблено криміналістичну характеристику злочинів, пов'язаних із втягненням неповнолітніх у зайняття жебрацтвом, відповідно до якої основними структурними елементами є: спосіб підготовки, вчинення та приховування кримінального правопорушення; предмет злочинного посягання; місце, обстановка і час вчинення кримінального правопорушення; знаряддя та засоби вчинення кримінального правопорушення; особа злочинця; особа потерпілого; слідова картина;

- сформульовано типові та специфічні слідчі ситуації початкового етапу розслідування втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом і запропоновано алгоритми дій слідчого, що забезпечить ефективність розслідування: про втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом надійшла інформація від громадян, посадових осіб чи осіб, котрі через свої професійні функції виявили вказане кримінальне правопорушення чи зі ЗМІ (допит потерпілих, огляд, допит осіб, які виявили кримінальне правопорушення або спіймали правопорушника, а також допит свідків-очевидців про обставини правопорушення та затримання); інформація про виявлений факт втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом надійшла з спеціальних органів (органи і служби у справах дітей, спеціальні установи та заклади, які здійснюють їх соціальний захист і профілактику правопорушень) (огляд, допит потерпілого, допит вищевказаних працівників, призначення експертиз); інформація про виявлений факт втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом була зібрана оперативним підрозділами Національної поліції України (допит потерпілого, свідків-очевидців, працівників оперативних підрозділів, які виявили правопорушення, огляд, призначення експертиз); факт втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом був виявлений в ході розслідування іншого кримінального правопорушення, в ході розслідування якого виявлено втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом, огляд, призначення експертиз);

- виокремлено типові способи підготовки до вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного з втягненням неповнолітніх у заняття жебрацтвом: послаблення або усунення контролю підлітка над своєю поведінкою та діями (спільне споживання спиртних напоїв, наркотичних засобів, одурманюючих речовин, лікарських препаратів); вибір неповнолітніх, яких найімовірніше можна залучити до заняття жебрацтвом (неповнолітніх, які раніше вчиняли протиправні діяння, підлітків із малозабезпечених сімей, сиріт тощо); прояв дружньої підтримки неповнолітньому, з метою втягнути його у заняття жебрацтвом; прищеплення неповнолітньому інтересу до особливостей злочинного життя

(проведення різноманітних бесід, розмов щодо покращення матеріального становища неповнолітнього); виготовлення, придбання, пристосування знарядь і засобів (наприклад, виготовлення підроблених медичних документів про хворобу, інвалідність, сирітство, різноманітних табличок із проханням про допомогу, зношеного, пошкодженого чи брудного одягу, яке не відповідає погоднім умовам чи порі року та викликає у перехожих жалість та співчуття та ін.).

Удосконалено:

- теоретичні положення щодо допиту учасників кримінального провадження під час розслідування втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом, а особливо при допиті неповнолітнього втягненого у заняття жебрацтвом неповнолітнього;

- форми взаємодії слідчих і оперативно-розшукових підрозділів Національної поліції України та інших органів і підрозділів під час розслідування втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом, серед яких створення і функціонування слідчо-оперативної групи;

- наукові позиції та практичні рекомендації щодо тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування даного виду кримінального правопорушення, а саме: огляду місця події, допиту, обшуку, слідчого експерименту;

- типові види експертиз, які проводяться під час розслідування втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом: судово-медична, судово-психологічна; судово-психіатрична.

Отримали подальший розвиток:

- наукові та практичні погляди щодо механізму слідоутворення, способи підготовки, безпосереднього вчинення та приховування кримінальних правопорушень;

- пропозиції щодо доцільності та законності проведення слідчих (розшукових) дій при розслідуванні втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом;

- положення щодо призначення судових експертиз (до яких належать судово-медична; 2) судово-хімічна; 3) судово-психологічна; 4) судово-психіатрична) при розслідуванні втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом.

Значущість результатів дослідження для науки та практики одержаних результатів полягає в тому, що вони слугуватимуть для подальшого дослідження та розробки теоретичних та організаційних методик розслідування втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом.

Також, результати наукового дослідження дисертанта можуть бути використані при вирішенні широкого кола проблем наукового, правозастосовного та навчально-виховного характеру. Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані при впровадженні у:

законотворчій діяльності – при внесенні змін та доповнень до кримінального процесуального законодавства України; науково – дослідній сфері та освітньому процесі – для подальшої розробки та вирішення проблем методики розслідування, розробки курсів лекцій, навчально-методичних матеріалів; практичній діяльності – як основа для подальшого розроблення проблем даної тематики.

Положення дисертації, зокрема ті, що відносяться до наукової новизни з повнотою відображені у 10 названих публікаціях, з них: 5 – у фахових виданнях України, 5 – у збірниках та у доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Основні положення дослідження Андрія Довганя викладені в авторефераті дисертації, який відповідає вимогам пункту 13 Постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 № 507 «Порядок присудження наукових ступенів».

Водночас слід відзначити, що дослідження Андрія Довганя містить ряд дискусійних положень, які вимагають додаткової аргументації або більш детальних змістовних пояснень.

Видається не зовсім виправданою назва Розділу 1 «Теоретико-правова характеристика втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом», яка спонукає, «зобов'язує» автора до надзвичайно широкого предмету дослідження. Варто було б звужити, викласти у наступній редакції: «Криміналістична характеристика втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом» (як варіант: «Кримінально – правова та криміналістична характеристика втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом»). Більше того, не характеристика «втягнення», а «діянь», пов'язаних із втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом».

У підрозділі 1.1 «Стан наукового дослідження відносин пов'язаних із протидією втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом», необхідно було б, нехай і фрагментарно, звернутися до базових, у тому числі, міжнародних правових, законодавчих платформ, які безпосередньо стосуються обстежуваної проблематики. До прикладу: «Конвенція про права дитини» від 20 листопада 1989 року (редакція зі змінами схваленими резолюцією 50/166 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1996 року), Ратифіковано Постановою Верховної Ради України № 789 – XII від 27.02.1991 року); «Конвенція Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року», схваленої розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 жовтня 2015 р. № 1053.

Автор слушно звертається у роботі до складів злочинів, передбачених статтями 150⁻¹ КК України «Використання малолітньої дитина у заняття жебрацтвом» та 304 КК України «Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, у пияцтво, у заняття жебрацтвом, азартними іграм» (стор. 36, 38), але, оминає увагою склад злочинів, передбачених статтями 149 КК України «Торгівля людьми», 150 КК України «Експлуатація дітей». Саме у примітці до цих статей,

визначаються злочинні форми експлуатації людини, у тому числі шляхом «примусового втягнення у зайняття жебрацтвом, примусової праці або примусового надання послуг, рабства, підневільного стану, залучення в боргову кабалу, тощо».

Окремі ключові положення та висновки роботи автор також міг виводити опосередком критичного аналізу, конкретного наукового професійного дискурсу (шляхом погодження, апелювання) стосовно вже захищених дисертацій, виданих монографій, які «межують», є дотичними до заявленої Довганем Андрієм, проблематики це: Розкошинська С.О. «Доказування при розслідуванні використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом». Львів, 2015; Пришляка С.О. «Деякі особливості проведення малолітньої дитини для заняття жебрацтвом», «Допит підозрюваного та потерпілого у кримінальних правопорушеннях про втягнення малолітньої дитини для заняття жебрацтвом» та інші.

У відповідних нормах КПК ФРН, Австрії, Республіки Молдови, наведено положення, які доцільно імплементувати до чинного КПК України, окремими пунктами доречно передбачити у переліку обставин, які підлягають доказуванню в цілому та при розслідуванні втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом, зокрема, обов'язок зі встановлення причин та умов, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення. Цікавою щодо цього буде думка автора під час публічного захисту.

Автор лише одномоментно звертається до питання вербальної та невербальної комунікації під час провадження окремих слідчих дій (допиту, зокрема) (стор. 139). Потрібно було б провести своєрідну класифікацію, відносно того, що типову систему слідчих (розшукових) дій, які проводяться для найбільш ефективного збору доказів при розслідуванні кримінальних правопорушень про втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом, складають наступні: вербальні слідчі (розшукові) дії, невербальні слідчі (розшукові) дії, змішані (складні) слідчі (розшукові) дії. Розслідуючи таке кримінальне правопорушення, як втягнення неповнолітнього для заняття жебрацтвом, у слідчого часто виникає необхідність у проведенні такої невербальної слідчої (розшукової) дії, як освідування підозрюваного. На щільному місці за частотою слідчої необхідності у проведенні освідування перебуває малолітній потерпілий.

Разом з тим, вважаємо, що зауваження та пропозиції стосуються переважно дискусійних проблем можуть становити собою предмет наукової дискусії в процесі публічного захисту і істотно не впливають на високу оцінку рецензованої роботи.

Аналіз роботи дозволяє зробити висновок, що дисертація Довганя Андрія Ігоровича на тему «Методика розслідування втягнення неповнолітнього у заняття

жебрацтвом», є завершеною монографічною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що вирішують наукову задачу, поставлену темою дослідження. Робота відповідає вимогам п. п. 9, 10, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, та наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», а її автор, за умов прилюдного захисту, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

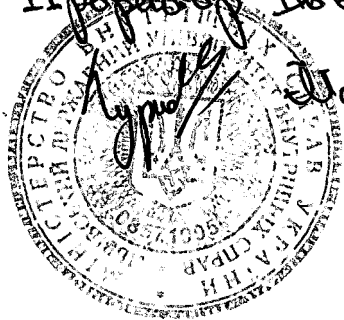
Офіційний опонент:
професор кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Львівського державного університету
внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

Василь ЗАХАРОВ

Особистий підпис В.Захарова
засвідчую:

Проректор ЛьВДУВСі

Марія Турюбовська